

galerija gorosan

petko vojnić purčar

I.

Ženevsko jezero.

U kakvom se kraju i krajoliku rodiš u takvom češ svršti: početak i kraj se sustignu i spletu u čvrsto uže kruga i to se onda zove proživjeti život.

Stanko pak zamišljaše da uvijek paralelno živi više života. I sada, ovdje, s Jagodom Vunaka u Ženevi, i jedan tamo, s Tinkom i djecom u Travnom brdu. I treći, možda, pokraj blatna niska ravnica jezero gdje se rodio, prohodao i postao svjestan da živi, žudi, voljno žudi i zamišlja.

Na jednome kraju ulice, kinematograf, vrvež, ljudi s pečenim kestenovima i sjemenkama, drečeći izazovni filmski plakati, a na drugome kraju, prostrana knjižnica, starinska slastičarnica i mala crkva.

Kuda se najčešće zapućivao? Na jezero. Sivksto. Zelenkasto. Ponekad ironično osmjehnuto, ponekad namršteno i bez oblaka. Ukoričeno šljunkovitim stazama. Široki park. Restorani. Kupališta. Na suprotnoj strani jezera – njive, salaši, štrkljsti šumarci... Tu se prvi puta provozao djedovim fijakerom do njegova salaša.

Koliko li razlike između blatna jezera njegova djetinstva-momaštva i ovoga ogromnoga urbanizirana jezera njegove sadašnjice, zrelosti, sjete i izgnanstva. Dobrovoljno ga. A ipak i ovi ljudi ovdje su mu bliski, jezerski ljudi, jer je i on jezerski čovjek. Tu je sa svojim »jezararima«, rekla mu je Jagoda kada joj je navečer, kao u stara dobra vremena bez radija i televizije, pripovjedio o svome rodnom mjestu.

Razgovarao bi dugo s Jagodom i u jutro ili u podne u ovisnosti kada je išla kuhati u obližnji hotel. Vlasnik hotela obeća naći posao i Stanku, makar sezonski a toga ovdje iskrasne svaki čas. »Pogotovu što Gospodin Stanko ima volje raditi bilo što«, kaza Jagodin gazda i zabije se u svoju sobu sa poreskim knjigama i minijaturnim računarom.

Stanko išeta u park. Do cvjetna sata. Upravo ga je čovjek na tankim dugim ljestvama obrezivao. Židovski. Muslimanski. Sjedi na klupi i povlači duge duboke dimove. Uživa.

Jedan stariji gospodin ostavi na klupi zagrebački »Večernji list«. Stanko ga ni ne zagleda, lica mu se nikada više ne bi mogao ni sjetiti. Žurno zagrabi novine (ta već nekoliko tjedana nema pojma što se događa u Jugoslaviji i žurno počeo čitati. Na pretposljednjoj stranici, kao da je tu stranicu hipnotički samo i tražio, pročita u Crnoj kronici sljedeću vijest i onesvijesti se:

LJUBAVNICI NAŠLI SMRT U ZATVORENOJ ZEMUNSKOJ GARAZI

Tinka Peić Gavran (rođena Kerekeš, 38 godina), delegat Saveznog vijeća Skupštine Jugoslavije i Markus Sotiris (27 godina), vozač »Mercedesa«, pronađeni mrtvi u autu u zatvorenoj zemunskoj privatnoj garaži. Uzrok smrti: benzinsko isparavanje...

II.

Pariz.

Galerija Gorosan.

Uzbuđeni Lao Pe, Keleva i Euridika – pred otvaranje izložbe: Keleva se specijalizirao za video i megnetofon na koji snimaše ono što svi skupa pjevaju: Lao Pe je stručnjak za slajdove i dijaskop.

Pjevaju. Variraju, kriče i ponovno harmoniziraju najstarije melodije iz svojih zavičaja: Evrope, Azije i Afrike.

Stanuju u dvije potkrovnice. Za dvije godine upoznaše mirise studentskih pariških restorana...

U ovaj projekt, nastup, uložili su sve što su imali: a sve je skupo: i magnetofonska vrpca, i slajdovi, i video kasete, i laboratorij, i stana: preskoče po koji put objed ili večeru: no najskuplji bijaše Euridikin kostim legndarne sabejske vladarke koji sašiju po figuri s portala crkve iz dvanaestoga stoljeća: tog jutra Euridiku istrljaše uljem crne boje.

»Ti si naša boginja sabaha«, reče Keleva i objaśni da to na arapskome znači jutro, zoru, molitvu.

»Koliko li je toga svjesna neka naša Zora, Zorka, ili Zorica«,

kaza Euridika s-nostalgicnim uzdahom.

»Oslobodimo se provincijalne nostalgije« reče Lao Pe. »Mi imamo nastup i izložbu, tu, u Praizu. Ne zaboravimo da više ne pripadamo zavičajnoj, već univerzalnoj, svjetskoj umjetnosti!«

Riječi Lao Peove unesu u pripreme više veselosti i entuzijazma. Sve nedaće i pokore, sve sodome i gomore, sve gladi i žeđi mogu se svladati, jer njih, djecu nove umjetnosti, grije iznutra neugasivi plam.

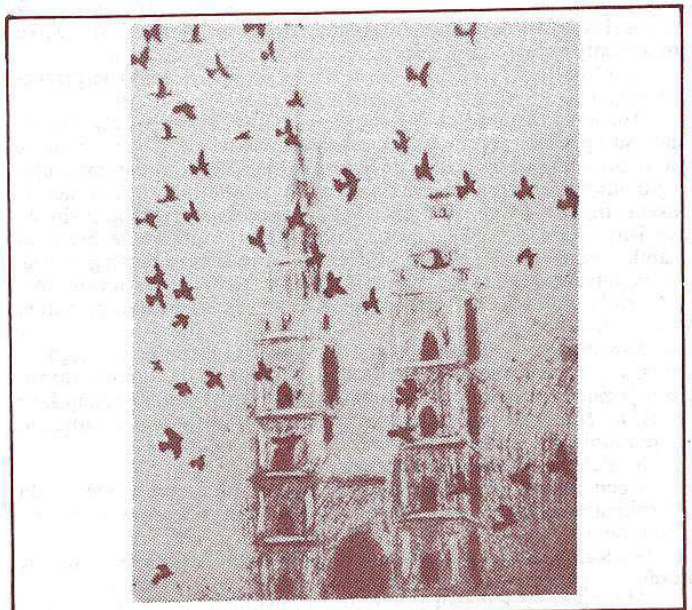
Na otvorenju izložbe, dočim, sustigne ih i grozničava trema. Svijeta se skupi dosta. Galerija se posve ispuni. Poluobnažena, tamne puti i raščesljane kose, Euridika stoji pored bijele uspravne vješalice u bijelu kostimu, a Keleva i Lao cepte i znoje se. Ustrašeni da neka naprava ne otkaže. Teško je živjeti ali još teže izdržati provjeru vlastite umjetnosti pred javnosti. Pogledi im se zabrinuto susreću: da, oni se znadu spoorazumijavati pogledima...

»Dame i gospodo«, otpoče glasno pročelavi galerist s pečentjakom na prstu i dugim tompusom »Ljubitelji umjetnosti! Ljubitelji nove umjetnosti. Umjetnosti sinteze. Izuzetno mi je drago što vam mogu predstaviti projekt, ne, dovršeno djelo i vizuelnu seansu troje darovitih mladih ljudi – Euridike, Lao Pea i Keleve!«

Tapšanje ga prekinu. Otpuhujući dim galerist sačeka da se dlانovi stišaju.

»U ovoj istoj Galeriji Gorosan za šest mjeseci, ova divna grupa mladih ljudi sa tri kontinenta porodit će novo biće. Čovjeka, dijete nove umjetnosti! Prvi put u povjesti avangrade! Dodite za šest mjeseci i prisustvujte rađanju novoga čovjeka i nove umjetnosti, tu, pred, vama, sa krvi i zlatnom ljepotom i vječnošću života!«

Galerist pokušava izgovoriti latinsku sentencu, ali ga prekine urnebesni aplauz. Posjetitelji pobožno osmotre Euridkin tamnopješčani trbuh. Lao Pe i Keleva uključe naprave s glazbon, pjevanjem, mrmorenjem, slikama na zidovima i video sadržajem na nekoliko televizijskih ekrana razmještenih po kutovima. Euridika se njihala obilazeći okolo bijele vješalice s kostimom i stalkom na visokim nogama čija je drvena ploča ispunjena šarenim kemijskim olovkama: iglama za šivenje: rasutim žiletima. Njeno tijelo zapravo je pokretni mizanscen slika. Živa skulptura. Zvučni, vizualni efekti, signali, udari, gotovo podzemno, špiljski, vulkansko nadiruće grgljanje stiže, uvlači se odasvud.

Okupljeni posjetitelji čine mozaički dio izložbe. Rađaju se tomu. A onda ih prolaze srsi. Nevidljive. Kao predosjećanje.

Svijetlo somnabulno žmirka. Buka, pak ponovno kaznioničko stišavanje. Dodekafonija. Erekcija neke neodgonetljive harmonije. Olakšanje.

Euridika se zaustavi. Jedan plavi pjegavi mladić joj pride i kemijskom olovkom nariše joj po koži četiri srca u olimpijskome nizu. Trake svjetla i tame ispunišer galeriju.

Odmaknuvši se od magnetofona Keleva opazi kako jedan čovjek s crnim sljepačkim naočarima prilazi Euridiki vadeći nož ispod sakoa.

»Živio džihad!«, uzviknu, »Umri, prljava, obnažena, Židovko!«

Zamahne tri puta i probode je ispod lijeve dojke. Starija krupna žena u dekolitiranoj haljini zakriči. Kapljice krvi načine joj na haljini saviježde crvenoga i crnoga.

Euridika se zaljulja. Skine s vješalice bijeli kostim i pokriva svoje rane.

»Nisi uspio – reče Euridika – Ja sam Kraljica od Sabe...»

Spusti se na koljena. Po Euridikinu kostimu sirupaste velike mrlje. Pokuša zapjevati uspavanku i klonu uz zid.

Lao Pe i Keleva ugledaju kako joj plavičasta duša izlijeće iz tijela i nestaje u pariško plavoj boji neba. Ovjekovječnog na tisućama slika, u srcima tisuća svjetskih umjetnika. Plavo.